

Erindringer og Optegnelser af Niels Hofman (Bang).

Meddelte af Professor, Dr. L. Daae.

I en nu i det norske Rigsarchiv indlemmet, oprindelig Historikeren Provst A. Faye († 1869) tilhørende Samling af Haandskrifter findes de efterfølgende Stykker fra den bekendte Godseier og Videnskabsmand N. Hofman (Bang) til Hofmangave. De meddeles nøiagtig efter Originalerne, dog saa at jeg for ikke at optage for stor Plads i Tidsskriftet har tilladt mig at udelade enkelte, dog altid kun aldeles uvæsentlige Ting.

I.

Af N. Hofman-Bangs Autobiographi afgiven til Ordenscapitlet 1840.

Jeg er født i Veile 18 Juni 1776, hvor min Fader Capitain Hans Bang til den Tid var Toldforvalter. Min Moder Erica Pontoppidan var en Datter af Procantsler Erik Pontoppidan. Til uerstatteligt Tab for mig og mine 2de Brødre, døde min Moder i 3die Barselseng, og min Fader blev Aaret efter gift med Frøken Pallene Rosenvinge, Søster til den i sin Tid hæderlig bekendte Commandeur Rosenvinge i Sø-Etaten.

Min Fader var en forstandig og dannet Mand, min Stedmoder derimod savnede baade Klogskab og Dannelse. Denne Mangel i Forening med den uheldige Opdragelse og Underviisning, som jeg og mine Heelsødskende fik af slette Huuslærere, gjorde min Barndom saa kummerlig, at jeg ikke kan tænke paa den med Glæde.

I Aaret 1785 døde Conferentsraad Niels Hofman, som ved Erectionsbrev af 24 Febr. 1784 havde oprettet Godset Bøttigersholm til et Stamhuus under Navn af Hofmangave og indsat mig til første Besidder af denne Eiendom. Om denne min Velgjører maa jeg anføre, at han var beslægtet med mig paa tvende Maader, da han var Broder til min Mormoder Procantslerinde Pontoppidan, og var tillige min Faruoders anden Mand, altsaa min Faders Stedfader. Ifølge Erectionsbrevets § 7 skal jeg optage de Hofmanners Navn og Vaaben, men til Adskillelse fra de mange af dette Navn, som findes i Sverig og Tydskland,

har jeg siden flere Aar optaget min Faders Navn i Parenthes og skriver mig: Hofman (Bang).

Den Omstændighed, at jeg i en Alder af 9 Aar blev tilkommende Eier af et Stamgods, gav mig strax et Slags Anseelse i Familien og bidrog til, at jeg tilligemed mine 2 Heelbrødre bleve i et Par Aar opdragne paa Hofmansgave hos min Farmoder, Conferentsraadinde Hofman, hvis Blidhed og Godhed jeg bevarer i taknemlig Erindring, men beklager, at det med den Underviisning, vi fik af Huuslærere, var ei bedre bevendt, end med den, jeg havde faaet i mine Forældres Huus, hvor Bastholms Mythologie, Pontoppidans store Forklaring og Aurora og Donat vare de første og i flere Aar de eneste Bøger, hvoraf jeg skulde øse Kundskab og Opbyggelse og Morskab. I Aaret 1788 blev jeg sat i Nyborg Latin Skole, og her blev Grunden lagt til Venskab med Norges velfortjente Mand, Jacob Aall, Eier af Næs Jernværk, et Venskab, som indtil denne Dag har været uforandret, og som jeg regner blandt det kjereste, jeg bringer med mig til en bedre Verden.

1793 blev jeg dimitteret til Universitetet og indkaldt til første Examen. En Nervefeber, hvori jeg faldt i den følgende Vinter, bevægede min Fader til at følge Lægens Raad, idet han tillod mig et Aars Ophold hos min Bedstemoder paa Hofmansgave for der at samle Kræfter. Naturens Betragtning har fra den tidligste Alder været min kjæreste Syssel. Ved det mig forundte Otium paa Landet tog denne Lyst til, og min Fader, som havde bestemt mig til Jurist, gav efter nogen Modstand sit Samtykke til, at jeg i Efteraaret 1795 tog til Kjøbenhavn for at studere Naturvidenskaberne. Strax efter min Ankomst til Kjøbenhavn henvendte jeg mig til Professor Vahl, i hvem jeg fandt en ligesaa velvillig og forekommende Mand, som en fortræffelig Lærer.

Sommeren 1799¹⁾ tilbragte jeg i Pyrenæerne i Selskab med Hornemann, og Erfaring har lært mig, at fælles Videnskab er

---

¹⁾ Meddelelserne om den tidligere Del af Hofmans Udenlandsreise ere ikke medtagne, da en udførligere Beretning herom vil findes i hans Optegnelser om Jacob Aall.

et af de behageligste og varigste Baand, som knytter Menneskene til hverandre. I Pyrenæerne vare vi saa heldige at træffe den berømte Naturforsker Ramond, som viste os gjæstfri Modtagelse og gav os gavnlig Veiledning for vore botaniske Vandringer. Efter min Tilbagekomst til Paris i October gav jeg mig paa en Reise til England, hvor det var mit Ønske at gjøre mig bekendt med det skotske Agerbrug. Paa denne Reise havde jeg en Hændelse, som gav Anledning til, at jeg i London og Kjøbenhavn blev angivet som en sværmende Friheds Ven (en Jacobiner), og at Politiet i Paris havde mig mistænkt for at staae i Forbindelse med Englænderne. Sagen forholdt sig saaledes. I den Deligence, som bragte mig fra Paris til Calais, havde jeg til Reiseselskab foruden den bekjendte Videnskabsmand, Uhrmager Jürgensen, ogsaa en engelsk Spion ved Navn Wigry (?), som udgav sig for at være en Boghandler fra Schwetiz. Denne, som saa, at jeg med de glade Franske drak Bonapartes Skaal, som i de Dage var ankommen fra Ægypten til Fréjus, fandt efter Deligencens Ankomst til Calais Leilighed til hemmelig at snige sig over til England, hvor han angav mig for at være en Jacobiner Formedelst en Embargo, som blev lagt paa alle Skibe i de franske Havne, kom Jürgensen og jeg først efter 20 Dages Ophold i Calais til Dower, hvor man negtede os at komme i Land, satte Vagt ombord i Skibet og forlangte de Papirer udleverede, som vi maatte have bragt med os. Jeg afgav de adskillige aabne Anbefalingsbreve, jeg havde til Joseph Banks og andre Lærde, og til den danske Consul, som kom ombord, overleverede jeg et Brev, som den danske Minister, Geheimeraad Drejer havde betroet mig til Wedel Jarlsberg, daværende Minister i London. Drejer havde anbefalet mig til Wedel, men dette var uden Virkning, thi efter 3 Dages Ophold i Dowers Havn inodtog vi en Ordre fra Hertugen af Portland, som befol mig ufortøvet at vende tilbage til Frankrig. Jeg maatte da gaa ombord i et preussisk Skib, som laa færdigt til Calais og opgive Reisen til Scotland. Min Landsmand Urban Jürgensen, som det blev tilladt at komme til London, erfarede paa *the foreign office*, at jeg var angivet som franksindet, der ei kunde komme til England,

saalænge Krigen varede, og efter min Tilbagekomst til Paris for der at tilbringe den følgende Vinter, havde jeg den Ubehagelighed at blive i nogen Tid iagttaget af Politiet, fordi man vidste, at jeg havde gjort en kort Reise til England. Politiminister Fouchè, som ved min Velynder, Botanikeren L'Héretier (Medlem af National Institutet) blev underrettet om Sagens sande Sammenhæng, viste mig derefter den Opmærksomhed at meddele mig et *charte d'hospitalité*, som til den Tid sjelden blev tilstaaet nogen Fremmed.

Medens jeg i Vinteren 1800 opholdt mig i Paris, skrev Dr. P. E. Müller mig til fra Kjøbenhavn, at naar jeg reiste hjem, maatte jeg vide at forsyne mig med Beviser for ikke at være en Jacobiner, da en ung Mand ved Navn Nils Bang, som siden blev Eier af Sparresholm i Sjælland, havde søgt en Auscultant Post i Rentekammeret, som var bleven ham afslaaet, fordi det formeentlig var ham, der som fransksindet var viist tilbage fra England. Da Supplicanten derefter oplyste, at han aldrig havde været over Elben, men at der gaves en vis Nils Hofman (Bang), fik han den attraaede Post, og jeg kom, som man siger, paa det sorte Bræt. Efter min Hjemkomst til Fødelandet i Foraaret 1800 forestillede jeg mig for vores gode Konge Frederik den sjette, som da var Kronprinds, fortalte ham mine Hændelser og overleverede ham Vidnesbyrd fra den danske Legation og det danske Consulat i Paris, at jeg ikke, saavidt Nogen vidste, havde befattet mig med Politik, men ikkun med mine Studeringer. Videre stod det ikke i min Magt at rense mig for Mistanke om Ultraliberalisme. I Bevidstheden om, at de meddeelte Vidnesbyrd vare sande, har jeg troet at burde anføre Foranstaaende, som det vel er muligt har sat mig i slet Lys hos Frederik den sjette og hans Omgivelser.

I 1802 indtraadte jeg i lykkeligt Ægteskab med afdøde Geheimeraad Ove Mallings næstældste Datter Charlotte, med hvem jeg har havt 6 Sønner og 4 Døtre, hvoraf 1 Søn og 2 Døtre ere døde.

I 1805 købte jeg Hovedgaarden Bidstrupgaard, som jeg i 1808 solgte til Directionen for Kjøbenhavns Fattigvæsen for

det samme, som Eiendommen havde kostet mig. Ved dette Salg tabte jeg betydeligt, men jeg saa mig nødsaget til dette Skridt, fordi Arbejdslønnen var steget saa meget, og de Forbedringer, som skulde gøres, saa mange, at det fordrede et Forskud, som jeg ikke saa mig i Stand til at tilveiebringe.

1836 blev jeg optaget til Medlem af det kongl. Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn. — — Under 20 Mai d. A. har det behaget vor allernaadigste Konge at udnævne mig til Ridder af Dannebrogordenens 4de Classe. — — Siden 1810 boer jeg paa Hofmangave ved Odense, hvor jeg haaber at ende mine Dage og agter at søge Kongelig Tilladelse til at danne mig et Gravsted i en her ved Gaarden liggende Skov.

Hofmangave, Juli 1840.

N. Hofman (Bang).

II.

N. Hofman-Bangs Erindringer om sit Forhold til Jacob Aall.

Jeg regner det blandt et af de lykkeligste Tilfælde i mit Liv, at jeg ved min Indtrædelse i Nyborg Skole i Aaret 1788 fik Jacob Aall til Sidemand. Han tilligemed hans Broder Nicolay¹⁾ vare til den Tid nylig ankomne fra Norge og satte i Pension hos Skolens Rector, Mag. Tornøe, en Mand af den gamle Suurdeig, som kun vidste at regjere Ungdommen med barske Miner og Trudsler, men sjelden talte venlig til nogen Discipel. Hans Pensionsanstalt var meest beregnet paa den Fordeel, den kastede af sig. Forresten var Magisteren en lærd Mand og stod i stort Ry, fordi hans Disciple almindeligviis vare blandt de bedste, som bleve dimitterede til Universitetet. Grunden hertil var den, at Rectoren, uanseet, hvor lidet det var hans Disciple til sand Nytte, plagede dem med græske og latinske Forfattere, med Heltehistorier, græsk Onomatologie og andet Djævelskab, som man ei var pligtig at læse til Examen artium efter de dagjældende Anordninger. Disciplene havde den hemmelige Formening, at de mange græske Bøger, de maatte anskaffe, vare et Slags

¹⁾ Død 1811 som Grosserer i Porsgrund. (Lassen, Norske Stamtavle I. S. 21).

captatio benevolentiae hos den daværende Professor i det græske Sprog, Sahl, der selv var Forlægger af en græsk Udgave af det nye Testamente, en latinsk Oversættelse af samme, endvidere af en græsk Heltehistorie, en græsk Onomatologie etc., hvilke Bøger Nyborg Skoles Disciple maatte købe, om de dertil havde Raad, og forestod efter Sigende Professor Sahls Datter Udsalget af Faderens lærde Kram.

I Rectorens Huus gik det knap til, saa at de derværende unge Mennesker ei sjelden fik slet Kost og undertiden ikkun det høist nødvendige, medens Hr. Rectoren og en Frue Bæhr, som var der i Huset, levede lækkert. Alt dette gav Anledning til, at Pensionærerne alle tilsammen vare utilfredse og glade, naar de omsider forlode Rectorens Huus.

Den saakaldede 3die Lectie (Skolen havde til den Tid trende Afdelinger, 1ste og 2den Lectie under en Lærer, dernæst 3die Lectie og Mester Lectie), hvori Jacob Aall og jeg bleve Sidemænd, stod den Tid under en gammel Student Block, der, som Rectoren, sjelden lod falde et venligt Ord, men regjerede paa Skoletyranners Viis med Skjeldsord og Dask i Næverne af den tykke Ende af et Riis, som den nederste Discipel, den saakaldte Fux, maatte anskaffe og holde i brugbar Stand, og som jeg til min store Ærgrelse ofte saa, at Block lod min anden Sidemand (Teisen) føle, der var en brav Fyr, men uden synderlig Hoved. I Skolevidenskaberne var fornævnte Block ei stort videre hjemme, end at han kunde oversætte Ovids *libri tristium* og forstod at examinere i den græske Grammatik. Efter flere Aars Tjeneste naaede han den Lykke at blive Klokker, hvortil han syntes skabt. Under denne Lærers Veiledning begyndte Aall og jeg vores Skolegang, og da Aall var ældre og medbragte flere Kundskaber fra Hjemmet end jeg, blev han efter et Aars Ophold forflyttet til Mesterlectien, hvor jeg først kom et Aar senere. Endskjønt vi saaledes ophørte at være Sidemænd, stode vi dog fremdeles paa en venskabelig Fod med hinanden, og naar jeg nu og da kom i Mag. Tornøes Huus for at besøge min Broder Erik, som havde Kammer sammen med Seierslev Stephansen, der siden

blev Jacob Aalls Svoger¹⁾, besøgte jeg stedse Brødrene J. og N. Aall og laante ei sjelden tyske Reisebeskrivelser af den yngre (Nicolay), der fra en Boghandler i Kjøbenhavn jevnlig fik de nyeste Værker i denne Gren af Literaturen tilsendte, saa at, førend han forlod Skolen, eiede han en ikke ubetydelig Bogsamling.

Brødrene Aall, der begge vare meget yndede af deres Meddisciple, stode i et Slags Ry for deres Rigdom, idet de ei alene uden Vanskelighed kunde anskaffe de Bøger, de ønskede, men vare altid forsynede med Lommepege til at kjøbe Hvedebrød, og hvad Jacob angik, var han stedse den mest ordentlige og pynteligste i Klæder, hvorimod Nicolay meget forsømte sit Toilette og gik ofte med slukøret Hat og en luvslikt Frakke. Begge Brødrene havde det tilfælles, at de vare godgjørende og lode ingen trængende Meddiscipel uden Hjelp, saavidt deres Evner tillod det. Den Omstændighed, at J. Aalls ældre Brødre Nils og Jørgen fra deres Udenlandsreise passerede Nyborg, ledsagede af en fransk Tjener, forøgede ei lidet deres Anseelse blandt Skolens Disciple. Da Jacob Aall havde i Hjemmet havt god Underviisning i Tydsk og Fransk, var han i Skolen fritaget for de Timer, som de øvrige Disciple dertil maatte anvende, og fordi han var den bedste Dandser af Skolens Personale, var han ligeledes fritagen for den Undervisning, der blev givet Magisterens Pensionærer af en Dandsemester fra Kjøbenhavn, der ved idelig at spille en og samme Menuet i saa høi Grad kjedede de unge Mennesker, der med mig deeltog i disse Øvelser, at Flere aldeles tabte Lysten til Dands.

I Skolen overgik Ingen Jacob Aall i Flid og grundig Kundskab, hvorfor han hurtig sprang hans Forinænd forbi og blev den øverste i Mester Lectie. Til Recreation i hans Fritid tog han Information paa Fløite og øvede sig heri, som i alt, hvad nyttigt han foretog sig, saa flittigt, at skjønt han af Naturen

¹⁾ Nils Seierløv Stephansen døde 1832 som Sognepræst til Thjølling ved Laurvig. Jacob Aall har i sit Tidsskrift „Nutid og Fortid“ (II. 263 fgg.) givet en udførlig Fremstilling af sin Svogers Liv. Her omtales den Nyborgske Rector og hans talrige Pensionat med større Velvilje end i Hofmans Skildring.

ikke var begavet med musicalsk Talent, erhvervede han sig dog en ualmindelig Færdighed paa dette Instrument og fandt i ældre Dage Fornøielse i at tilveiebringe musicalske Underholdninger paa Næs.

I 1791 blev J. Aall dimitteret til Universitetet og udmærkede sig ved Examen i den Grad, at han blev den øverste af de Indkaldte, og fik han ved den Leilighed en stor Sølvmedaille, som var udsat for den bedste af de Disciple, som i det Aar forlode Nyborg Skole. En lignende Præmie blev mig senere til Deel, da jeg kom til Universitetet. Disse Præmier vare udsatte af en Kjøbmand Thomsen i Kjøbenhavn, som havde en Søn i Mag. Tornøes Pensionsanstalt.

J. Aall kom til Uuiversitetet 2 Aar førend jeg; i den Tid tog han anden Examen og theologisk Attestats med Udmærkelse. Efter endt Brødstudium drog han til Norge og, da han fra dette Besøg hos hans Forældre kom tilbage til Kjøbenhavn, traf det sig, at da jeg en Dag gik til Toldboden, mødte jeg ham. Jeg fulgte min gamle Ven til hans vante Bolig i Badstræde, og da Samtalen underveis faldt paa, hvad jeg tog mig for i Hovedstaden, og jeg sagde ham, at jeg studerede forskjellige Grene af Naturvidenskaberne, bleve vi enige om, at jeg den følgende Dag skulde gjøre ham bekjendt med Professor Wad, som havde begyndt Forelæsninger over Oryktognosi. Aall, som jeg, vandt Prof. Wads Velvilje i den Grad, at han tillod os daglig at examinere Mineralier i det til Forelæsningsværelset stødende Museum, hvorved vi vandt Øvelse i at bestemme Mineralier efter de ydre Kjendetegn.

Hos min uforglemmelige Lærer og Ven, Professor Martin Vahl, hørte jeg daglig Forelæsninger enten i Botanik eller Zoologie. Hans Foredrag over det sidste Fag besøgte J. Aall flittig, ligesom vi tilsammen hørte Prof. Saxdorph (den ældre) over Splanchnologi og Prof. Becker over Chymie samt Etatsraad Bugge over Physik. Vi forsømte aldrig nogen Forelæsning, og der gik sjelden nogen Uge, uden at vi jo engang tilsammen besøgte Comedien.

Førend Aall drog hjem efter at have taget Attestats med Udmærkelse, var der knyttet en hjertelig Forbindelse imellem

ham og hans Verts yngste Datter, Louise Stephansen. Denne Forbindelse vandt Næring ved den Skik, Aall havde indført, at forelæse i Familiekredsen de bedste tyske Romaner, som til den Tid udkom, især af Lafontaine, og ved denne Leilighed at undervise hans kjære Louise i det tyske Sprog. Ved disse Forelæsninger vandt Aall en saa sjelden Færdighed i at oversætte fra Tydsk og senere fra Fransk, at han uforberedt forelæste Bøger i disse Sprog, som om de vare skrevne i hans Modersmaal.

Justitsraad Stephansen var nær beslægtet med den som Landøconom berømte Pastor Høegh i Gjentofte og med dennes Svigersøn, Slotsforvalter Voigt paa Frederiksberg. Dette gav J. Aall jevnlig Leilighed til at besøge disse dygtige Landmænd, og da Louise Stephansen ofte tilbragte flere Uger af Sommeren hos Høeghs, bidrog dette til, at begge de hemmelig forlovede bleve tidlig bekendte med landlige Sysler og fandt et Behag i dem, som senere kom Ægteparret tilgode i den Tid, de byggede og boede paa Næs.

Aaret 1796 svandt saaledes hen, medens Aall og jeg selv vare idelig beskjæftigede med Naturvidenskabernes Studium. I Foraaret 1797 reiste Aall og P. E. Müller (senere Biskop i Sjælland) til Kiel for der at fortsætte deres Studeringer Sommeren over. Müller tog Veien til Søs, medens Aall fulgte med mig til Hofmangave og fortsatte efter 8 Dages Forløb sin Reise til Kiel, hvor vi efter Aftale skulde mødes til Efteraaret. Jeg tilbragte Sommeren behagelig paa en Reise med Prof. M. Vahl, som ledsaget af en Maler (Bayer) besøgte Øerne i Vesterhavet og flere Egne i Jylland for at lade tegne Planter til Flora Danica. Efter endt Reise i September blev jeg kun faa Dage hjemme, men ilede til mine Venner i Kiel, der for vores fælles Regning havde kjøbt en Reise Vogn, som vi benyttede til Berlin, Dresden og Leipzig, ved hvilket Universitet vi tilbragte Vinteren, dog tog Müller kort efter Nytaar til Jena.

Aalls og mine Udflugter til Hest fra Dresden til Tøplitz, vore Toure i Juleferierne til Ilmenau i Thüringen og til Prag i Paasken findes sandsynlig saa omstændelig beskrevne i Aalls

Dagbøger, at de ikke behøve at omtales. Dagen førend vi i Foraaret 1798 forlode Leipzig, lod jeg mit Haar kort afskjære, og Aall ophørte at bruge Pudder, men arrangerede sit Haar *en chignon*, saa at baade han og jeg siden have sparet Udgiften til Haarskjæreren, som indtil den Tid hver Morgen besøgte os. Paa Tilbagereisen fra Prag opholdt vi os nogle Dage i Bergstaden Freiberg, hvor vi traf en Landsmand og Bekjendt i den daværende Kammerjunker Kaas, som siden bar Navnet Kaas-Lehn. Aall, som stedse havde yndet det mineralogiske Studium, bestemte sig til at gjøre dette til Brødstudium og at opholde sig i Freiberg, naar han til Efteraaret forlod Göttingen. Til dette Universitet ankom vi ved Forelæsningernes Begyndelse og tegnede os strax hos Blumenbach og Lichtenberg. Vor fælles Ven Müller havde sørget for Logis til os i det Huus, han boede, og havde vi der tillige den Behagelighed at boe under Tag med vore Landsmænd og Venner, de senere berømte Mænd Engelstoft og Thorlacius. I samme Gade og ligeoverfor vores Bopæl logerede den endnu levende Prof. Sverdrup, som blev vores stadige Middags Gjest, da vi lode hente Mad i et Vertshuus og spiste daglig sammen. Det er mærkeligt, at under vores Ophold i Göttingen var det næsten ikke muligt at finde god Føde for Penge. Vor Middagsmad var ofte saa slet, at vi ei sjelden satte en Ret Kjødmad for Aalls Hund Murkion uden at have nydt det ringeste af den.

I August forlod jeg mine Venner for at reise til Paris, hvor Professorerne i Naturvidenskaberne saasom Cuvier o. fl. til den Tid vare de berømteste i Verden.

Nuværende Fuldmægtig Thomsen paa Næs ankom til Göttingen kort førend min Afreise og fulgte siden med Aall til Freiberg.

Under Opholdet i Göttingen døde, saavidt jeg mindes, Aalls Fader¹⁾, og fra nu af kunde han uden Hinder fortsætte sit Yndlingsstudium, Bergvidenskaben. Theologisk Attestats havde han ikke taget af Lyst, men for at føie hans Faders Ønske. Medens Aall opholdt sig i Freiberg og jeg i Paris, vexlede vi

---

¹⁾ Blev begravet i Porsgrund 26 Januar 1798.

nu og da Breve, men en stadig Brevvexling fandt først Sted, efterat vi begge vare bosatte, og da der i Aalls Breve stedse fandtes blide og rigtige Bedømmelser af Mennesker og Tidens Begivenheder, fandt jeg Fornøielse i at samle og opbevare dem, saa at jeg eier en uafbrudt Række fra 1803 til 1844, som jeg agter at deponere hos hans Familie, hvor hans øvrige Manuscripter opbevares¹⁾.

Da jeg i Foraaret 1800 kom tilbage fra min Udenlandsreise, blev jeg kun kort Tid hjemme, thi da jeg gjennem det udenlandske Departement i Kjøbenhavn havde faaet Tilladelse til at komme til England, (hvorfra jeg i Efteraaret 1799 uheldigviis var sendt tilbage til Frankrig som mistænkt for at være fransk-sindet) fattede jeg den Beslutning at besøge min Ven Aall, som Aaret tilforn havde giftet sig og kjøbt Næs Jernværk, og var det min Plan derfra at gaae med et Skib til Scotland, men ogsaa denne Plan blev forstyrret, da Admiral Dickson kom med en Flaade i Kattegattet og det saa ud til Krig i Norden. Paa det gjestfrie Næs nød jeg en saa hjertelig Modtagelse af Aall og hans fortræffelige Louise, at jeg forblev der til seent paa Efteraaret. I Egnen deromkring botaniserede jeg flittig og opdagede adskillige sjeldne Væxter, som findes anførte i Horne-manns Plantelære. Under mit Ophold paa Næs kom sildig paa Efteraaret en saa stor Vandflom i Elven, at der om Natten blev ringet med Allarmklokken. Da jeg ilede til Stedet, fandt jeg den flinke Stiger Mads Halvorsen i Færd med at befæste Broen over Elven med Jern Kjæder og at træffe de Anstalter, han ansaa nødvendige. Ved dette Tilfælde fandt jeg Leilighed til at bemærke Aalls rolige Tillid til Forsynet, der dog var blandet med Ængstelighed, da han som Begynder ikke vilde kunne have taalt det Tab, som Værkets Standsning eller Ødelæggelse vilde have ført med sig. Til Held faldt Vandet den følgende Dag. Da min Reise til England blev forhindret, tog jeg fra Næs til Kjøbenhavn og tilbragte der Vinteren. I Efteraaret 1802 blev jeg gift og bosat paa Hofmangave, og da denne Eiendoms Belig-

¹⁾ I Rigsarchivet findes Brevene dels i Afskrift, dels i Uddrag (ved A. Faye).

genhed giver Anledning til jævnlig Forbindelse med Norge ved Skibe, som gaa mellem Odense og Tvedestrand, fandt Vennen paa Næs og Vennen paa Hofmansgave det behageligt at stifte en Handelsforbindelse i det mindre, som varede uafbrudt i mere end 40 Aar.

I 1805 købte jeg Bidstrupgaard i Sjælland, som jeg atter solgte 1809, og flyttede til Kiøbenhavn, hvor jeg opholdt mig med min Familie 1½ Aar, fordi Hofmansgave var bortforpagtet. Denne Periode under en ulykkelig Krig var en af de vanskeligste for Jacob Aall, ei alene, fordi Communicationen med Danmark var hindret af fiendtlige Krydsere, som toge, hvad de fandt paa Søen, men og fordi Forbindelsen med Danmark gennem Sverige var afbrudt. Hertil kom, at J. Aall havde i hans Creditor v. Schnell en meget vanskelig Mand at komme tilrette med, og som uden Tvivl fortrød det tidligere Salg af Næs eller troede at kunne sætte hans Debitor i Forlegenhed, naar de bestemte Afdrag og Renter til 11 Decbr. 1808 ikke til Forfalds Tiden vare betalte. Da jeg ved en af mine Bekjendte var bleven underrettet om Schnells Tænkemaade, fandt jeg det Pligt at forebygge Ubehageligheder, hvorfor jeg søgte Credit for nogle tusinde Rigsdaler hos Huset Ryberg & Comp. og da denne var bleven mig bevilget, tilskrev jeg Schnell, at da Aalls Indbetaling af Renter og Capital Afdrag muligen formedelst den vanskelige Passage gennem Sverige kunde udeblive, tilbød jeg at udbetale den Sum, som Aall maatte være skyldig, og som jeg bad ham opgive mig. I Stedet for et høfligt Svar sendte han mig hans Commissionair Leuning, som skulde underrette mig om, at han ei vilde modtage mit Tilbud i en Sag, som ei vedkom mig. Han lod mig underhaanden vide, at det var vel, jeg ei havde frembragt mit Forslag mundtlig, da han i saa Fald muligen vilde have kastet mig ud af hans Dør. Som Beviis for, at S. ei vilde modtage mit Tilbud, skrev Leuning hosfølgende Billet¹⁾, og omtaler jeg den, som den hele Begivenhed ikke for at sætte mig selv i Lyset og S. i Skygge, men for at vise, hvor urimelig Manden var. Denne Særling blev saa ruineret ved Pengeforan-

¹⁾ Af 7 Jan. 1809 og indheftet i Mscr.

dringen og Sønnens Kjøb af Kallundborg Ladegaard, at han vilde have lidt Nød i hans gamle Dage, dersom ikke Aall ædelmodig havde givet ham en aarlig Understøttelse af flere hundrede Rigsdaler.

1810 kom jeg tilbage til Hofmangave fra Kjøbenhavn, og da saavel Tilførselen af Korn til Norge, som Kornets Indkjøb i Landet med hvert Aar blev vanskeligere, var det mig behageligt, at jeg ved denne Leilighed kunde være Aall til Nytte ved paa hans Vegne at slutte Handel om Korn Vare, hvis Beløb endog steg til henved 100,000 Rdl.

De danske Sedlers Forringelse i Værdi, der havde saa ulykkelige Følger for mange Grundeiere, blev ogsaa følelig for mig, idet jeg i Aarene 1811 og 1812 fik 3600 Toskillinger af min Forpagter i Stedet for 3600 Sølvdalere. Sedler og Sølv vare omtrent pari det Aar, jeg bortforpagtede min Eiendom. Denne Formindskelse i Indkomster forarsagede mig mange Ubehageligheder og Savn og, da jeg paa samme Tid led af hæmorrhidal Tilfælde, faldt jeg i en svær Sygdom, under hvilken min trofaste Ven paa Næs besøgte mig i Vinterens Hjerte, og traf han, mig uafvidende, en Overenskomst med min Forpagter, at han imod en Godtgjørelse af 20,000 Rbd. skulde forlade Hofmangave i Stedet for at beholde Forpagtningen et Aar længere. Ved denne Overenskomst viiste Aall sig, som altid, fra den ædlest og meest uinteresserede Side, saa at dersom jeg har havt Leilighed til at give ham Beviis paa redeligt Venskab, har han heri som i alt ædelt og godt søgt at overgaae mig. Som Beviis paa den sørgelige Indflydelse, Rigsbanksforandringen havde paa danske Familiers Skjæbne, vil jeg anføre, at da den før omtalte Forpagter (Hvid) forlod Hofmangave, var han Eier af 120,000 Rdl. i Sedler, med hvilken Sum han købte en Mølle i Nærheden af Colding for 140,000 Sedler, men da han var saa uheldig ikke at ændse 20,000 Rdl. gamle Penge, der paa første Prioritet bleve staaende i Eiendommen, maatte han, da Prioriteten beholdt dens fulde Værd, forlade Stedet, og med Tabet af hans imaginære Rigdom overlade Eiendommen til den forrige Eier.

Hvad Aall har i Krigens Tid opofret af hans Formue til

Gavn for hans Fødeland og til Bedste for den Egn, hvori han levede, vil næppe nogensinde blive bekjendt, men jeg tør paa-staa, at ingen Mand i Dannark eller Norge i hiin ulykkelige Tid har bidraget saa meget og med bedre Vilje til at lindre Landsmænds Nød.

J. Aall, som altid stræbte saavel at forbedre Producterne af Næs Jernværk og at forsyne Værket med de nye og bedre Former, der kom i Mode, sendte i denne Hensigt et ungt Menneske¹⁾ til Kjøbenhavn, som han lod undervise i Tegning, Chymie etc. og lod ham derpaa reise udenlands, hvor næst han efter hans Hjemkomst forstrakte ham med Penge til at etablere et Jernstøberi paa Vesterbro ved Kjøbenhavn alt paa Vilkaar, at Fordelen skulde deles, og Næs Værk blive forsynet med de nye Modeller, som bleve anskaffede. Desværre gik det Aall ved den Leilighed, som oftere, at han høstede Ærgrelse i Stedet for Fordeel af den Virksomhed, som han havde tilveiebragt, en Virksomhed, som her i Landet først henledede Opmærksomheden paa Nyttens af en Industri, der siden Indførelsen af Svingplove i det danske Agerbrug har gavnet Landet Tønder Guld. Da Jernstøberiet paa Vesterbro blev anlagt efter Aalls Plan og med hans Penge, tilkommer ham Æren for Skabelsen af denne nye Næringsgren i Danmark.

I Aaret . . .²⁾ døde Grosserer S., som i lange Rækker af Aar havde staaet i Handelsforbindelse med Aall og stedse viist ham den Tillid og Credit, han fortjente. Det var derfor høist paafaldende, at Grossererens Søn og Eftermand i Handelen viiste Aall den Mistillid ei at ville acceptere en Vexel, han sendte mig til at dække Kjøbet af nogle Korn Vare. Heldigviis besøgte Aall mig faa Dage, efterat Vexelen var bleven mig remitteret, og da han erfarede, hvad der var hændet, reiste han strax tilbage til Kjøbenhavn og forlangte, at Vedkommende skulde enten ufortøvet udbetale Vexelens Beløb eller opgjøre Mellemværendet med Næs Jernværk. S. fandt sig naturligviis i Billighed, og Aall har siden fortsat Handelen med dette Huus.

¹⁾ H. J. Meldahl, D. Biogr. Lex. XI. S. 253.

²⁾ Aabent Rum.

Da Aall i 1836 var i Kjøbenhavn for at consulere Prof. Jacobsen i Anledning af den Steensmerte, som plagede ham, tog jeg til Hovedstaden for at see og tale med ham. I 1840 besøgte jeg Næs, og under mit Ophold der fattede han den Beslutning, han heldig udførte, at meddele hans Samtidige og Efterverdenen Bidrag til Kundskab om de Begivenheder i hans Fødeland, som han havde oplevet.

Da han alt dengang følte sig saa svag, at han ikke troede oftere at kunne forlade sit Hjem, gjorde vi den Aftale, at jeg i 1846, da jeg fyldte mit 70de Aar, om Forsynet lod os leve, skulde atter besøge ham. Gud vilde, at min ædle Ven ei skulde leve saa længe, thi jeg blev i Juni 1844 af ham selv underrettet om, at hans Sygdom forværredes, og da jeg meget ønskede at see ham endnu en Gang i denne Verden, tog jeg i Juli med et Skib til Næs og var Vidne til de haarde Lidelser, han med en Christens Roe og Taalmod udstod i de sidste Dage af hans daadfulde Liv.

Af alle Mennesker, jeg har kjendt, veed jeg Ingen, som overgik Jacob Aall i ædel Tænke- og Handlemaade, hvormed var forenet et lyst Hoved og en utrættelig Arbejdslyst. Den hjertelige Forbindelse, som var mellem os hernede, vil fortsættes hin Side (Graven, thi mit Haab staaer klippefast, „til evig Glæde Alfader samler os i Aanders Hjem“.

Hofnansgave d. 15 Juni 1845.

N. Hofman (Bang).

III.

„Mine Hændelser under Krigen 1807“¹⁾.

I 1807 boede jeg paa Hovedgaarden Bidstrup en Fjordingvei fra Roeskilde. I en for Kjøbenhavn næsten værgeløs Tilstand ankom i de første Dage af August en engelsk Flaade til Øresund, og adskillige Krigsskibe passerede Sundet, for, som det hed, at gaae til Stralsund.

Søndag den 9 August besøgte min afdøde Svigerfader, da-

¹⁾ Synes at være nedskrevet 1836.

værende Conferentsraad Ove Malling mig i Selskab med min Ven Conferentsraad Engelstoft, og begge fortalte, at den engelske Flaade, som laa ved Helsingør for at gaae til Østersøen, havde der gjort betydeligt Indkjøb af Bræder, men Ingen anede, at disse Materialier vare Forberedelser til Landgangen ved Taarbæk. Dagen efter erholdt jeg Underretning fra Kjøbenhavn, at den engelske Befuldmægtigede Jackson havde gjort Kronprindsen Forslag, som han ikke kunde indvillige, og det hed, at Englænderne vilde gjøre Landgang ved Taarbæk.

I det Ønske at tale med mine Svigerforældre og Venner, førend Byen blev indesluttet, reed jeg samme Dags Aften ind til Kjøbenhavn, men da jeg henimod Kl. 10 kom til Damhuset, mødte jeg en Piquet af Garden til Hest, som forbød mig at ride videre, men da jeg kom til Frederiksberg, mødte jeg et Detachment Soldater, hvis commanderende Officeer sagde mig, at Byens Porte vare lukkede, og at det blev Ingen tilladt at komme ind eller ud, jeg maatte altsaa finde mig i at vende tilbage, og samme Nat blev allerede Damhuset besat med engelske Tropper. Paa Tilbageveien til mit Hjem i den mørke Nat saa jeg Lyskugler fra de engelske Skibe, som laa paa Kjøbenhavns Rhed. Den følgende Dags Formiddag ankom Conferentsraad og Bygmester Hansens trende Døtre og tvende af min Kones Søstre som Flygtninge til Bidstrupgaard. De havde været saa heldige at slippe ud af Kjøbenhavn paa samme Tid, som Porten aabnedes for de kongelige Prindsesser, der ogsaa forlode Hovedstaden, og maa den engelske General Baird, som havde besat Frederiksberg Slot, være blevet underrettet om de høie Personers Flugt, da han skal have ladet præsentere Gevær for dem, idet de passerede Slottet. Min Kone og hendes Søstre forlode Bidstrupgaard for ikke at være nær Krigsskuepladsen og droge til Dortheaslyst ved Holbæk, hvor de forbleve, til Kjøbenhavn var overgivet.

Saasnart Jacksons Forlangende om Flaadens Udlevering var af Kronprindsen afviist, bleve Landeværnssoldaterne indkaldte, af hvilke nogle kom i Garnison i Kjøbenhavn, andre bleve samlede under General Castenskiolds Commando. Ved denne mili-

tære Foranstaltning mistede jeg syv af mine faste Tjenstefolk og Arbeidere, hvilket var et betydeligt Savn paa en Tid da Kornhøsten var begyndt. Jeg maatte da opsøge Personer, som vare blevne udelukkede fra Kjøbenhavn, og tækkes med Haandværksfolks og andre til Markarbeide uvante Mennesker.

Efter nogle Dages Ophold i Roeskilde flyttede General Castenskiold sit Qvarteer til Egnen af Lethrabort, hvor man samlede Landeværnet, der bestod af en Hob slet bevæbnede Mennesker.

Da Kjøbenhavn var indesluttet, fjernede Englænderne eller rettere Hannoveranerne sig mere og mere fra Hovedstaden, og der kom flere Nætter efter hinanden Cavallerister til Roeskilde for at recognoscere. En Morgen tidlig hændte det, at da en Trop fiendtlige Ryttere vare komne tæt udenfor Roeskilde paa Veien til Ringsted, havde nogle saakaldte Herregaardsjægere posteret sig bag et Steengjerde, fra hvilket de skjøde paa de fiendtlige Ryttere, ved hvilken Leilighed tvende bleve dræbte og de øvrige toge Flugten.

Det første, jeg i den Tid foretog mig hver Morgen, var i Kikkerten at efterspore, om en Vedet, som Castenskiold havde ladet postere paa en Høi, endnu var at see. Forresten var mit Sind fuldt af Uro og Harm, der engang fik Luft ved følgende Leilighed.

Efterat Castenskiold havde forladt Roeskilde, kom adskillige Fremmede til Byen, hvoriblandt den russiske Legationssecretair van Brienens tilligemed tvende andre Herrer. Da jeg om Aftenen traf disse paa Palaiet i Roeskilde hos Amtmand og Conferentsraad Treschow og hørte, at de fandt Opholdet der kjedsommeligt, indbød jeg dem til at besøge mig, hvorefter de den følgende Eftermiddag kom til Bidstrupgaard, og var der i van Brienens Selskab en russisk General Wulff, en særdeles vakker Mand, og desuden et stumt Væsen, som jeg ikke saa lukke Munden op. Da mine Fremmede spadserede tilbage, og jeg fulgte dem et Stykke, geraadede van Brienens og jeg i en heftig Disput om Englændernes Angreb, som han ikke fandt saa nederdrægtigt som jeg; da han saa hørte den Ytring: *Je regarde leurs soldats comme des marodeurs et leurs marins comme des*

pirates, bad min Modstander mig ikke at følge ham længere, da han frygtede, vi kunde møde en fiendtlig Piquet.

Da jeg et Par Dage senere red til Dortheaslyst for at besøge min Kone og mine Børn, traf jeg i Damsundskroen en fordums Skolekammerat, som fortalte mig, at han den Dag skulde spise hos Zeuthen paa Tølløse, hvor den siden famøse Jørgensen¹⁾ vilde indtræffe. Dette gav Anledning til, at da denne Person var i Roeskilde stærkt mistænkt for at være Spion for Englænderne, bad jeg min Skolekammerat levere Jørgensen en Billet, som jeg skrev med Blyant og lød saaledes: *I have invited You to Bidstrupgaard, but since I know Your sentiments as patriote, I wish not to see You more.* At min Mistanke ikke var ugrundet, viiste sig senere. Min Kone og hendes Familie fandt jeg i god Stand paa Dortheaslyst, hvor flere bleve satte i Arbeide for at plukke Charpie og indrette Bandage, som jeg sendte til Lazarethet i Kjøge. Da jeg efter et Par Dage vendte tilbage, traf jeg ved Gjevninge en Mængde Bøndervogne, belæssede med Ammunition, som man var tilsinds at hensætte i den derværende Kirke, fordi man var uvidende om, hvor Castenskiold var at træffe. Jeg tilbød Officeren Petersen at opsøge Generalen og sende Underretning om, hvor han kunde træffes. I denne Hensigt fik jeg den følgende Dags Morgen tvende Herregaardsjægere til at ledsage mig paa Veien til Kjøge, og jeg var ikke kommen Halvveien, førend jeg i en Huulvei mødte en dansk Officeer kjørende i fuld Trav imod mig. Da jeg kom nærmere, gjenkjendte jeg min fordums Skolekammerat, senere Baron Adeler, som kjendte mig og raadede mig at retirere med ham, da han i fjern Afstand havde øinet et engelsk Armeecorps. Efter at jeg ved de ridende Jægere havde underrettet Licut. Petersen om Generalens Opholdssted, steg jeg med Adeler op paa et høit Punct i Nærheden, hvorfra vi saa det engelske Armeecorps marschere forbi i en Fjerdingsveis Afstand henimod Ousted Kro. Adeler, som kom fra Kiel med en Depesche fra Kronprindsen

---

¹⁾ Hermed maa vistnok menes den senere „Konge paa Island“, Jørgen Jørgensen, som virkelig ved den Tid var kommen til Danmark, see „Museum“, 1892 II. S. 69.

til Castenskiold, naaede Kjøge efter en stor Omvei. Jeg derimod begav mig directe til Kjøge, hvor jeg strax blev indladt hos Generalen, der var indlogeret hos en Kjøbmand Tanning. Da jeg havde berettet, hvad jeg havde seet, blev der taget Forholdsregler. Generalen sagde mig, at et russisk Krigsskib, som var ankommet paa Kjøge Rhed, havde sendt en Officeer i Land med en Depesche til den russiske Minister Lisakewitz, som opholdt sig i Ringsted, men da man ønskede at forvise sig, om at Skibet ikke var engelsk, bad han mig gaae ombord og bringe Capitainen hans Compliment, samt forespørge, om han kunde være ham til Tjeneste med Forfriskninger. Medens jeg drog til Skibet, forblev den russiske Officeer i Land. Da jeg steg ombord i Corvetten Pomona, modtog Capitainen mig ved Faldtrappen for at erfare mit Ærinde, som jeg da sagde ham, derefter bad han mig nedskrive samme i hans Journal og bød mig derpaa Frokost. Da jeg forundrede mig over, at Capitainen som født Russer talte saa godt Engelsk, sagde han, at han et Par Aar havde tjent paa et engelsk Skib. Saasart jeg var kommet i Land, fik den tilbageholdte Officeer Tilladelse til at vende tilbage til Corvetten. Henimod Aften blev jeg atter kaldet til Generalen, som gav mig en Anviisning paa 10,000 Rdl., som han bad mig hæve paa Ringsted Amtshuus til Sold for hans Tropper. Jeg modtog Anviisningen, og førend jeg næste Morgen tidlig forlod Kjøge, saa jeg den ærværdige gamle Mand tilhest paa en Høi udenfor Kjøge, hvor Slaget stod nogle Timer efter. Udfaldet maatte den militærkyndige Olding have indseet, thi jeg fandt megen Alvor i hans Aasyn, da jeg forlod ham.

Ledsaget af en bevæbnet Rytter i Bondeklæder, red jeg til Ringsted, men da Amtsforvalteren Paw havde afleveret sin Kassebeholdning til Amtmanden i Sorø, Kammerherre Stemann, maatte jeg begive mig derhen. Stemann tog vel imod mig og fandt Anviisningen rigtig, men da det forekom ham, at jeg var for simpel i Klædedragt (jeg havde med Villie klædt mig saa) kunde han ei strax bekvemme sig til at udbetale mig Pengene, men bad mig hilse paa hans Kone, og da jeg der blev gjenkjendt af en Officeer ved Navn Haffner, erklærede Amtmanden sig villig

til at betale Beløbet. Jeg spiste der til Middag og begav mig paa Veien til Kjøge. Omtrent en Miil paa hin Side Ringsted mødte jeg en Hob Flygtninge, som fortalte, at de havde været med i et Slag ved Kjøge, hvori Englænderne havde seiret. Jeg besluttede da at begive mig til Herregaarden Conradsborg i Nærheden, betroede Eieren Hr. Dahl mit Ærinde og bad ham huse mig og de 10,000 Daler, hvilket han beredvillig efterkom. Den næste Morgen besluttede jeg at drage til Grev Danneskjold paa Gisselfeld og hos ham deponere Pengene, men var ikke kommen langt, førend min Ledsager blev nogle Ryttere var. Jeg steg af Hesten og skjulte mig med min Lædertaske, som gjemte Pengene, bag en Grøft. Da Bondekarlen saa, at Rytterne vare af Castenskiolds Dragoner, kaldte han paa mig, og jeg steg atter tilhest. Dragonerne fortalte, at de havde eskorteret nogle Brødvogne, som de havde maattet lade i Stikken. De vare nu paa Veien til Nestved, hvor Castenskiold befandt sig. Under Eskorte af Rytterne kom jeg til denne By, men Generalen bad mig bringe Pengene til Amtmand Bjelke som den første civile Autoritet paa Stedet. Hos denne mødte jeg en uvillig Modtagelse og den Erklæring, at han ikke kunde modtage Pengene, da han allerede havde betydelige Capitaler i Forvaring. Generalen gav da Adjudant Udal Ordre at følge mig til Amtmanden og befale denne at modtage Pengene. Samme Dags Aften kom en af mine Tjenestefolk og bragte mig det Budskab, at nogle engelske Marodeurer havde forsøgt at plyndre paa Bidstrupgaard. Jeg red derfor samme Aften til Ringsted, hvor jeg den følgende Morgen tidlig fandt Byen besat af hannoveranske Cavallerister. Jeg gik til Chefen for det fiendtlige Corps, en vis Ritmester v. Schultz, som jeg fandt liggende paa nogle Bundter Hø imellem hans Folk og Heste, der bivouaquerede tæt udenfor Byen. Da jeg foregav, at jeg var en Landmand, som kom fra et Besøg og agtede mig hjem samt bad ham om et Beviis for at kunne med Fred fortsætte min Reise, lod han strax bringe Pen og Blæk og efterat have meddeelt mig en Billet, som indeholdt Tilstaaelse, at jeg havde meldt mig, spurgte han mig, om jeg ikke havde et Kort over Sjælland hos mig, eller kunde forskaffe ham et saa-

dant, hvilket jeg høflig afslog. Jeg var imidlertid neppe kommen til Vertshuset, førend en Underofficeer indfandt sig for efter hans Ritmesters Ordre at undersøge mit Tøi, om der blandt mine Effecter var et Kort. Saaledes mistede jeg Videnskabs-selskabets Kort over Sjælland, som var gjemt i min Vadsæk. Da jeg om Formiddagen paa Veien til Roeskilde kom gennem en Skov, som hører til Skjoldenæsholm, blev jeg anholdt af en Trop hannoveranske Husarer, commanderede af en ung Officeer, der efter at have læst Billetten fra Schultz, befalede en Underceer og 2 Mand at bringe mig og min Karl til General von Rheden, som bivouaqverede med en Deel af sit Regiment i den nærliggende Skov. Førend jeg kom til Chefen, bragte man mig til nogle Officerer, som stode omkring en Ild, hvorved man stegte en Deel Fjercreature. Efterat Underofficeren havde talt med Officererne, førte man en gammel Holstener frem, som skulde tjene som Tolk og udspørge mig, men Spionen blev flau, da jeg skjeldte ham Huden fuld og sagde paa Tydsk, at jeg vel kunde tale saa meget af de fremmede Herrers Sprog, at de kunde forstaa mig. Da jeg i min Harmeytrede: „det gjorde mig ondt, at de Herrer Officerer ikke havde andre Væsner at slaes med end Ænder og Høns“, spurgte en af dem, om jeg vel agtede at gjøre dem bange, hvortil jeg svarede, at det desværre ikke stod i min Magt. Efter dette Sammenstød blev jeg ført til Generalen, som efter at have læst Billetten fra Schultz lod mig reise videre. Ved at passere Ousted Kro, som ligger ved Landeveien, saa jeg en engelsk Officeer staae i Døren, hvorfor jeg strax steg af Hesten og henvendte mig til ham med Spørgsmaal, om jeg, for at faae en Sauvegarde for min Eiendom, hvor engelske Marodeurer havde indfundet sig, skulde henvende mig til Lord Catcarth, hvilket han fraraadede med en Bemærkning, at jeg gjorde bedst i at henvende mig til Sir Arthur Wellesley, som havde sit Hovedquarteer i Blæsenborg ved Lethraborg. Som Følge heraf tog jeg gennem Landsbyen Ousted, hvor jeg i Præstegaarden kom i Samtale med Oberst Napier, som commanderede et Regiment Bjergskotter, som tildels vare indquarterede i Byen. Da denne vakre Mand ogsaa raadede mig til at tye

til Wellesley, gav jeg mig atter paa Veien til Blæsenborg, hvorfra Generalen med sin Stab nylig var redet henimod Roeskilde. Jeg traf fornævnte Herrer ved Enden af den store Allée, som støder til Holbeks Landevei. Til min store Forundring traf jeg blandt Wellesleys Følge den famøse Jørgensen, som red ved Siden af en ung Hertug af Bedford og demonstrerede for denne et Kort, som han holdt i Haanden. Ved Spørgsmaalet om, hvor Wellesley var, viste han mig, at denne reed forud. Jeg henvendte mig til Generalen paa Engelsk og forebragte ham min Klage, som han hørte med Godmodighed, men svarede, at, da han allerede havde givet nogle Steder Sauvegarde, turde han ikke love mig det samme. For dog at erholde noget, bad jeg ham idetmindste tilstaa mig en Sauvegarde for min Kone og Familie, som at Frygt for fiendtlige Tropper vare flygtede. Dette tilstod han, og da jeg bad om Tilladelse til at følge ham til Roeskilde, hvor jeg kunde forelægge ham Pen og Papir, svarede han spøgende, at jeg var noget paatrængende. Da jeg imidlertid bemærkede, at man for en kjær, frugtssommelig Hustru vovede Alt, føiede han mit Ønske, og jeg fulgte ham. Under Samtalen paa Veien til Byen hændte det, at da jeg af Mangel paa de engelske Ord anvendte et fransk, spurgte Generalen, om jeg talte Fransk, og Samtalen blev siden fortsat i dette Sprog. Ved min Bemærkning, at Hs. Exc. taledede Fransk med Lethed, fortalte han mig, at han havde tilbragt en Deel af sin Ungdom i et irisk Collegium i Frankrig. En af Adjutanterne, en Mr. Cotton, som hørte, at Conversationen gik lettere for mig paa Fransk, nærmede sig Generalen og sagde, saa jeg hørte det: *Take care, Sir, he is perhaps a Frenchman.* Da jeg hertil ytrede, at denne Herre neppe maatte være det franske Sprog mægtig, siden han ikke kunde spore, hvor ucorrect jeg taledede det, svarede Wellesley, at jeg ei skulde bryde mig om denne Ytring. Ved Roeskilde Port trak jeg mig tilbage fra Suiten og gav mig i Tale med Adjutanten Campbell, en smuk Mand af Udvortes, som oplyste mig om, hvorledes jeg skulde faae en Deel Hvede betalt, der gjennem Amtmand Treschow var bleven requireret fra min Eiendom. Foromtalte Mr. Cotton blandede sig i Samtalen og ytrede sig

meget bittert mod Amtmanden, fordi han ikke øieblikkelig havde tilveiebragt det Forlangte. Jeg bad ham herved erindre, at det hverken var let eller behageligt at forskaffe, hvad saa uventede Gjester behagede at forlange. Ved Ankomsten til Palaiet i Roeskilde fulgte jeg med Generalen og hans Stab til Amtmanden, som modtog os i den store Sal, hvor Wellesley og Treschow toge Plads i Sophaen. Medens jeg taledede med Adjutanterne, lyttede jeg uforsigtig til Generalens Tale med Amtmanden, hvorfor han ytrede Ønske at tale alene med Amtmanden. Da intet Leidebrev for min Familie ankom den følgende Dag, skrev jeg til Generalen og fornyede min Bøn. Den følgende Dags Formiddag fik jeg Besøg af Sir Arthur Wellesley og hans 3 Adjutanter, Mr. Cotton, Mr. Campbell (uden Tvivl den samme, som ledsagede Napoleon til Elba) og en Lord Stanhope. Mine Gjester bød jeg Frokost og foreviste dem nogle Malerier, og da jeg bad Wellesley udvælge sig et, hvis der var noget, han ønskede, afslog han høflig mit Tilbud, hvorimod Mr. Cotton strax fortalte mig, at hans Fader eiede en særdeles smuk Malerisamling, hvortil jeg tørt svarede, at det glædede mig. Efter en Times Ophold forlode de Fremmede mig og Wellesley fornyede sit Løfte om Sauvegarde.

I Roeskilde bleve de indquarterede Hannoveranere commanderede af en Capt. von Ompteda, en exileret hannoveransk Gods-eier og meget vakker Mand, som besøgte mig en af de Dage, Kjøbenhavn blev bombarderet, og ytrede lydelig sin Smerte over denne Adfærd. Ved hans Compagni stod en Lieut. von Horn, som pleiede at kalde Napoleon der Laushund, var meget stolt af sin Adel, fattig og en maadelig Person. Om ham hørte jeg fortælle, at da han en Dag vilde fjase med en Tjenestepige, blev hun vred og gav hans høirøde Kjole en saadan Stribe med hendes skidne Kost, at han siden bar Mærke deraf.

Saasnart Kjøbenhavn var overgivet, kom min Familie tilbage til Bidstrupgaard, og jeg tog til Hovedstaden for at erkynlige mig om, hvorledes det var gaaet mine Svigerforældre og øvrige Bekjendte. Paa min Svigerfader havde Danmarks Ulykke virket saa stærkt, at han laa betænkelig syg. De fiendt-

lige Bomber havde vel beskadiget Huset, hvori han boede i Philosophgangen, men ikke gjort det ubeboeligt.

Medens jeg en Dag spadserede i fornævnte Allee, kom en gammel engelsk Officer, ledsaget af tvende yngre, og vilde gaae op paa Volden. Da den danske Skildvagt sagde dem, at saadant var forbudt, og de alligevel gjorde Mine dertil, tilkjendegav jeg dem paa Engelsk Skildvagtens Forbud, hvorpaa de vendte om og toge Veien over Halmtorvet. Medens jeg fulgte efter for at see, om de paa et andet Sted vilde bestige Volden, standsede den gamle Officer og spurgte, hvorfra man vel hentede de tilhuggede Stene, som laa paa Torvet; hertil svarede jeg, at saadant hverken vedkom ham eller mig. „Hvorfor følger De os?“ spurgte han, „og hvad hedder De?“ Siig mig Deres Navn, og De skal faae mit. „Jeg hedder *Colonel* Darcey og commanderer Artilleriet“, svarede den gamle, hvorpaa jeg bad ham følge med mig til Hospitalerne og see de mange Døende og Lemlæstede, som der befandt sig. Dette Svar syntes at gribe ham, thi han forsikrede mig, at han ikke skulde komme paa Volden, naar jeg kun vilde forlade ham.

Da de i Roeskilde stationerede Tropper skulde rykke bort for at indskibes, kom der efterhaanden Deserteurer til mig, af hvilke jeg beholdt en Hannoveraner ved Navn Stecknoth 12 Aar i min Tjeneste og gav ham siden et Huus paa Hofmangaves Gods. Efterhaanden kom senere 6 andre Deserteurer, saa at jeg, da Englænderne vare borte, havde syv i Alt, hvis Hænder kom mig til Nytte, da jeg ikke kunde faae Folk til at opgrave mine Kartofler eller til andet Markarbeide. Blandt de Fremmede var en Væversvend fra Lyon, som var taget tilfange ved Stralsund og tvunget til at tage Tjeneste i den hannoveranske Legion. Da jeg en Aften besøgte Amtmand Treschow i Roeskilde og han præsenterede mig for den hannoveranske General Linpingen, skal denne efter min Bortgang have ladet sig forlyde med, at en Karl, som han gav 3 Mark om Dagen, havde berettet ham, at der paa Bidstrupgaard opholdt sig 7 Deserteurer, men at han ikke vilde gjøre mig eller de bortløbne Ulykkelige Uleilighed.

Kort efter at Englænderne havde rømmet Sjælland, kom et Detachment dansk Cavallerie for at afhente mine Deserteurer og bringe dem til Kjøbenhavn, hvor de bleve satte paa Hovedvagten for at udspørges, om Nogen havde Lyst til at gaae i dansk Tjeneste, men da ingen dertil var villig, og jeg i et Brev til General Peymann havde anmodet om at faae de Fremmedes Hjælp til mit Markarbeide, fik de alle Tilladelse til at vende tilbage til Bidstrupgaard. Foruden Stecknoth bleve endnu tvende Hannoveranere bosatte her i Landet, en i Roeskilde By og en paa Knabstrup Gods. De øvrige vendte tilbage til deres Hjem.

Om Efteraaret traf jeg paa Store Belt Ministeren for de udenlandske Affærer, Grev Bernstorff, som erkyndigede sig om Ove Mallings Befindende, og da jeg svarede, at Danmarks Ulykke havde saa dybt krænket min Svigerfader, at han laa farlig syg, hørte jeg Statsmanden sige: Ja, mein lieber, wir haben es von der Seite nicht erwartet, en Ytring, som harmonerede med, hvad jeg havde erfaret af den franske Legationssecretair Desaugers den yngre, som jeg besøgte efter Kjøbenhavns Overgivelse og fandt i meget slet Humeur, fordi den danske Regjering ikke havde villet fæste Tillid til den Forsikring, som den franske Legation i Kjøbenhavn havde efter Napoleons Befaling flere Gange tilkjendegivet Danmarks Regjering, at den engelske Expedition var bestemt til Kjøbenhavn. „Os har man ikke villet tro“, sagde han, „men derimod en anden Nations Minister, som ikke vil Danmark vel.“

Under Englændernes Ophold i Sjælland faldt en Godseier, Bang paa Sparresholm, paa den Idee at stifte en Conspiration imod Fjenderne, som havde Landet inde, saa at man paa forskjellige Puncter skulde overfalde dem. Da han aabenbarede Planen for mig og vilde, at jeg skulde deeltage i samme, fraadede jeg den som baade uædel og unyttig. Imidlertid fik han adskillige Personer bevæbnede, men Planen blev forraadt til Hannoveranerne, og da den danske Officer, som bar Planen og Fortegnelsen over Deeltagerne hos sig, blev arresteret, vare Hannoveranerne saa honnøret, at give den Danske en bekvem Leilighed til at tilintetgjøre de farlige Papirer, som kunde have

bragt stor Ulykke over ham og de S sammensvorne. (NB. Dette er bleven mig sagt af Commandeur Stub, som havde det af en hannoveransk Officeer).

Saa vel Englænderne som Hannoveranerne holdt i det Hele god Mandstugt og straffede Marodeurerne paa Stedet. Da saaledes en Karl af den hannoveranske Afdeling, som blev landsat i Nærheden af Høie Taastrup, løb ind i en Gaard og stjal et Uhr, og Eieren forfulgte ham, blev Tyven grebet, strax afklædt og i de forsamlede Troppers Paasyn bundet til en Vogn og tildeelt Kat paa den blotte Ryg.

Paa Bidstrupgaard brød en Dag 3 engelske Jægere ind, og vare de i Færd med at bryde et Skab op, da min Broder just kom til og ved at tiltale dem paa Engelsk indjog dem en saadan Skræk, at de aabnede et Vindue og sprang ud.

I et Vertshuus i Egnen af Kjøge skal en Dragon have viist sig med et Par ladte Pistoler og villet true Verten til at give sig Penge, men da denne var en behjertet Mand, overfaldt han tilligemed flere Tilstedeværende den fiendtlige Røver og dræbte ham, hvorpaa de kastede Liget i en nærliggende Dam, men saa uforsigtig, at da en Officeer faa Dage efter kom forbi Dammen, saa han en Fod af den Dræbte rage over Vandet, og i Stedet for at anstille Undersøgelser raadede han Kromanden at begrave Liget for ei at udsætte sig for Ubehageligheder.

Medens General Castenskiold stod med hans Hær ved Lethra-borg, sendte jeg ham 4 Stude og et Par Kasser Viin, bestemte til syge Soldater, men ingen af Delene naaede sin Bestemmelse, thi Studene faldt i Englændernes Hænder, og Vinen blev drukket af Personer, til hvem den ei var bestemt. Kromanden i de saakaldte Hedehuse imellem Roeskilde og Kjøbenhavn blev efter Englændernes Bortgang overbeviist om at have været Spion for dem, hvorfor han blev tiltalt, og da han for Retten havde ytret at have seet mig hos General Castenskiold, blev jeg indkaldt som Vidne. Sagen havde det Udfald, at Kromanden blev dømt til Slaveriet.